

**Českobratrský evangelický sbor v Jindřichově  
Hradci  
(Příspěvek k jeho historii se zřetelem  
ke vzniku kazatelské stanice)**

PhDr. Eva Fialová, Ústřední archiv ČCE v Praze

Přednáška ke 100. výročí postavení kostela  
Konferenční sál muzea v J. Hradci  
21. září 2006

Vážení přítomní, milí přátelé a zájemci o historii evangelického sboru v Jindřichově Hradci!

Vzhledem k tomu, že mojí profesí je archivnictví a že již několik let pracuji v Ústředním archivu Českobratrské církve evangelické v Praze, byla jsem požádána o přednášku při příležitosti stého výročí postavení evangelického kostela v Jindřichově Hradci, které si v tomto roce připomínáme. Zároveň s žádostí o přednášku jsem dostala brožuru, kterou sbor ke stému výročí vydal a která rekapituluje základní údaje a události z jeho historie. Pan farář Balcar, který mě o přednášku žádal, mě poprosil, abych zbytečně neopakovala již napsané. Musela jsem tudíž přemýšlet, jak přednášku zaměřit, aby přinesla nové a zajímavé informace a zároveň se neodchýlila od tématu.

Nakonec jsem se rozhodla věnovat se blíže právě tomu historickému úseku z dějin sboru, který si letos připomínáme. Nezatímím vás tedy výčtem dat a jmen, ale pokusím se přenést vás zpět o oněch sto let, zaměřit se na dobu, kdy sbor vznikl a přiblížit vám situaci, za níž se tak dělo. Učiníme i malý exkurs do vzdálenější historie. Okolnosti vzniku kazatelské stanice a její modlitebny vám přiblížím i pomocí citací z dobového církevního tisku. Ty mohou dnes znít poněkud vzletně a archaicky zároveň, ale právě proto zachytí atmosféru a ovzduší doby, v níž se zakladatelé zdejšího evangelického sboru a stavitelé jeho modlitebny pohybovali a žili.

Je všeobecně známým faktem (a má předřečnice o tom hovořila podrobněji), že od r. 1627, kdy vešlo v Čechách v platnost Obnovené zřízení zemské, až do r. 1781, tedy do vydání tolerančního patentu, byla jediným povoleným křesťanským vyznáním římskokatolická konfese. Svobodní obyvatelé mohli buď odejít ze země – a řada příslušníků šlechty a měšťanstva tak učinila – nebo přijmout katolickou víru; poddaní mohli učinit jen to druhé případně odejít ze země nelegálně se všemi důsledky, které to pro ně v případě prozrazení útěku znamenalo.

V J. Hradci se v době po bělohorské porážce českých stavovských vojsk a po obsazení města císařskou armádou konaly již v červenci a srpnu 1621 na radnici výslechy měšťanů a dne 18. září téhož roku byli na rozkaz vrchnosti znovu jmenováni všichni obecní starší. 24. října 1621 byl pak vydán příkaz: kdo se nestane do vánoc katolíkem, nemá být v J. Hradci trpěn. Nepoddajní byli vězněni na zámčích v Žirovnici, Nové Bystřici a v městském vězení i na zámku v J. Hradci. V srpnu r. 1622 jim bylo

soudně zabaveno movité i nemovité jmění – úhrnem 22 874 kop 36 gr. a jejich domy byly prodány. O probíhající emigraci svědčí údaj, že tohoto roku bylo v J. Hradci již 62 opuštěných domů. Výsledkem protireformačních tlaků a následné rekatolizace byla skutečnost, že obyvatelstvo J. Hradce, hlásící se v dobách předbělohorských převážně k utrakvismu, Jednotě bratrské či k luterství, bylo v době vydání tolerančního patentu již zcela pokatoličtěno. Odpovídá to známé skutečnosti, že tajní evangelíci se udrželi převážně mezi poddanými ve venkovských oblastech, a to spíše nežli ve městech, kde byli lidé vystaveni větší kontrole.

Dokladem existence tajných evangelíků v jindřichohradeckém okolí je zajímavá událost z r. 1776, tedy z doby nedlouho před vydáním tolerančního patentu. Začátkem ledna t. r. oznámil katolický farář Vavřinec Žvach ze Studené, že ve vesnici Zahrádky, patřící městu J. Hradec a ležící tři hodiny cesty východně od něj na českomoravském pomezí, se konají schůzky tajných evangelíků v rodině Brchaňově. Dva Brchaňovi, otec a syn, byli poté uvězněni v J. Hradci a následovaly výslechy s bitím a dotazy, odkud mají kacířské knihy a kdo je v bludech vyučuje. Obviněných se však zastal jindřichohradecký měšťan a konšel, lékárník Jan Frey, sám katolík.

O této záležitosti vypovídá úryvek ze zápisu v manuálu města J. Hradce, který (v českém překladu) zní následovně: *„Dne 10. ledna odbývala se konference v příčině podezřelých „husitů“ dvou Josefů Brchaňů, při čemž pan primátor sdělil, co mu městský rada Jan Frey dne 9. ledna v jeho domě předhodil a jak se těchto husitů ujme, nebudou-li ihned propuštěni. Vše to sdělil pan primátor v plné konferenci a pan syndikus sepsal o tom protokol. Konečně se stalo o tom usnesení, aby protokol ten zaslán byl panu Freyovi, by naň odpověděl a se ospravedlnil. Pan Frey však, aniž by písemně tak učinil, osobně se do této konference dostavil a panu primátorovi kromě jiných neslušných řečí lhářů vynadal, panu aktúarovi však přímo do očí pravil, že k právním konferencím a komisím nepatří.“* Jan Frey potom ihned sám dojel k bechyňskému krajskému soudu, kde vymohl Brchaňům propuštění. V zápise manuálu o tom dále čteme: *„Dne 11. ledna došel magistrátu přípis krajského úřadu, jež týkal se těchto dvou husitův podezřelých z kacířství...Téhož dne došel se pan Jan Frey k panu purkmistrovi pozeptati, zdalíž oni „suspecti“ husité propuštěni budou čili nic. Na to purkmistr mu odpověděl, že na rozkaz pana krajského*

*hejtmana propuštěni budou, musí však se dostatečná kauce složiti a kdyby tito lidé měli nějakého rukojmího, že budou z vězení hned propuštěni. Na to odpověděl pan Frey: já jsem ten rukojmí a složil jsem také u purkmistrovského úřadu kauci. Načež tito dva „suspecti“ husité z vězení propuštěni byli.“*

Tato událost vypovídá o mnohém, ale především je dokladem Freyovy osvěcenosti a lidského přístupu v nábožensky netolerantní době. Dokladem rodinné evangelické tradice je pak skutečnost, že jeden z potomků těchto dvou vyslýchaných, pan Josef Brchaň, byl o dvě stě let později, v letech 1987-2005 kurátorem Českobratrského evangelického sboru v J. Hradci.

Přesuňme se však nyní v toku dějin do J. Hradce na přelomu 19. a 20. století. Ocitneme se v živém okresním městě. Je tu okresní úřad a soud, notářství, berní úřad, pošta a telegraf, spořitelna i nemocnice. Město má několik škol včetně gymnasia, působí zde kolem 30 spolků a najdeme tu také knihtiskárnu. Podle údajů *Seznamu míst v království českém* z r. 1893 má J. Hradec 8502 obyvatel a 675 domů. Patří tedy stále k větším městům v Čechách (pro srovnání: Tábor má v téže době 8440 a Č. Budějovice i s několika předměstími 28 491 obyvatel). Svě výsadní postavení kdysi třetího největšího města království J. Hradec již ovšem ztratil. Také početní převaha nekatolického obyvatelstva z doby předbělohorské je minulostí. Podle údajů sčítání lidu z r. 1886 se k evangelickému vyznání hlásí ve městě pouze čtyři občané. Nejbližší evangelický sbor, kam se mohou obrátit, je sbor a.v. v Horních Dubenkách založený v době toleranční.

K jindřichohradeckým evangelíkům patří také majitel malé továrny Otto Jungmann. Události spjaté s úmrtím v jeho rodině rozbouří v r. 1904 hladinu veřejného mínění v J. Hradci a stanou se také bezprostředním podnětem k založení evangelické kazatelské stanice v tomto městě.

Vše začalo dne 27. května 1904, kdy zemřela malá dcerka pana Jungmanna tříapůlletá Marta. Tehdy nic neobvyklého, dětská úmrtnost byla poměrně vysoká. Dítě mělo být pohřbeno na hřbitově u kostela sv. Trojice, toho kostela, který si v r. 1594 postavili se svolením Adama II. z Hradce jindřichohradečtí utrakvisté. U kostela byl již při jeho postavení zřízen nový hřbitov zvaný „na zahrádkách“ pro potřeby jindřichohradeckých bez rozdílu konfese. Nyní ovšem správa hřbitova

náležela jindřichohradeckému probošství, s nímž otec ve věci pohřbu jednal. Oznámil proboštu dr. Aloisi Jirákovi, že pohřeb provede evangelický farář z Horních Dubenek a zaplatil poplatek za vystavený lístek na nový hrob, který měl být vykopán na místě vedle jeho další již dříve zemřelé dcerky Hedviky. Jaké však bylo překvapení pozůstalých a ostatních účastníků v den pohřbu, když je hrobník nepustil hlavním vchodem a navíc je nevedl k místu, které bylo původně pro hrob dohodnuto, ale do odlehlého koutu hřbitova k úmrtní komoře. Zde už byl hrob pro dítě bez vědomí rodiny vykopán, a to vedle pohřbených sebevrahů. Prosbu rodiny i evangelického faráře o pohřbení na jiném místě hřbitova jindřichohradecký probošt odmítl a hrob byl bez souhlasu pozůstalých zaházen.

Z dnešního hlediska se nám celá situace může zdát absurdní, ale je třeba vědět něco více o historických souvislostech a zkušenostech, které evangelíci od toleranční doby nabyli. Jak zde již bylo řečeno v prvé přednášce, byl toleranční patent z roku 1781 vpravdě aktem tolerančním. Umožnil sice v českých zemích existenci evangelických církví augsburského a helvetského vyznání (kromě pravoslavy dvou konfesí, k nimž se mohlo hlásit nekatolické obyvatelstvo), neposkytoval jim však rovnoprávnost s církví katolickou a kladl jim řadu omezení. Tyto církve a jejich členové byli tedy pouze trpěni. I když byl v r. 1861 vydán další císařský patent, který evangelické církve zrovnoprávnil s církví katolickou a zrušil omezující opatření tolerančního patentu – stále u mnohých katolických věřících a bohužel i u některých zástupců z řad katolického duchovenstva přetrvávaly vůči evangelíkům předsudky.

Co se týče evangelických pohřbů, ty byly zejména v době toleranční častou příležitostí k vyjádření náboženské nesnášenlivosti. Někteří se domnívali, že kacíři (jak bylo často na evangelíky nahlíženo) nemají ležet v posvěcené půdě hřbitova. Problém byl v tom, že pozůstalí měli již ze zákona danou povinnost pohřbít zemřelého na hřbitově a jakékoliv jiné místo bylo pro hrob nepřijatelné. Doba tzv. „oslích pohřbů“, tj. pohřbení osoby podezřelé z kacířství jaksí „za trest“ do neposvěcené půdy mimo hřbitov byla již minulostí a takové počínání bylo protizákonné. Stávalo se však, že při evangelických pohřbech bylo na pohřební průvod házeno kamením a všelijak spíláno. Proto tyto pohřby někdy probíhaly i za asistence vojska, a to i tehdy, když pohřbívajícím byl katolický kněz.

S podobnými excesy se setkáváme zejména v době toleranční, nicméně jisté nepřijemnosti kolem evangelických pohřbů se objevují i

mnohem později. Tak např. r. 1878 nesměla být na hřbitově u sv. Trojice v J. Hradci pohřbena Pavlína Louisa Qaasová, manželka stavitele mlýnů. Pohřeb se nakonec konal na hřbitově u sv. Václava a z dobové tiskové zprávy se dovídáme, že „*evangelický pastor měl v domě smutečným k příbuzným německou řeč, před hřbitovem však, jelikož na hřbitově řečniti nesměl, jak jest obyčej u evangelíků, mluvil k veškerému obecenstvu dojemnou řečí českou. Na hřbitově pomodlil se pan pastor s veškerým obecenstvem u hrobu za zesnulou, připomenuv, to že mu nikdo zakázati nemůže.*“ V okolí J. Hradce v Kardašově Řečici byl v r. 1894 pro zemřelého evangelíka, továrníka Wilmsena, také připraven hrob mezi sebevrahy a až na zakročení evangelického faráře byl ještě před pohřbem vykopán na jiném místě. V r. 1892 při pohřbu dítěte deputátníka Kolmana v Žirovnici muselo v obdobné záležitosti zakročit až okresní hejtmanství v Pelhřimově.

Proto se nelze divit, že rodina Jungmannova a ostatní účastníci pohřbu malé Marty spatřovali v celé věci – zřejmě oprávněně – jistou schválnost provedenou ze strany správy hřbitova, jejíž počínání vzbouřilo emoce, a to posléze na obou stranách. Je třeba spravedlivě říci, že i mnozí katoličtí občané J. Hradce byli chováním správy hřbitova nemile dotčeni. Tak např. obchodník Antonín Brož, pozdější člen evangelického sboru v J. Hradci, zastavil při návratu z pohřbu Marty Jungmannovy evangelického faráře u mostu na Nežárce se slovy: „*Já chci býti vaší víry neb zásadou mou je trpěti se stranou utiskovanou.*“

Ohlasy na celou událost nacházíme i v současném tisku, který často ostře vystupuje proti osobě samotného jindřichohradeckého probošta a vůbec se k celé záležitosti staví velmi kriticky. Např. *Nový jihočeský dělník, časopis strany sociálně-demokratické* vydávaný v Č. Budějovicích uvádí, že „*dítka byl vykázán potupný hrob mezi samovrahy a to na místě takovém, že musí umrlčím vozem býti přejet, kdykoliv se vůz z umrlčí komory vytahuje.*“ Kromě již zmíněného *Nového jihočeského dělníka* referuje o případu i další liberálně či antiklerikálně zaměřený tisk. Jmenujme např. noviny a časopisy *Jihočeský dělník, Červánky, Štítný, Osvěta lidu* nebo *Čas. Záležitost* je komentována i v *Evangelische Kirchenzeitung für Österreich, Luthervereinsbote* či v *Hannoversches Sonntagsblatt*.

Vraťme se však zpět do J. Hradce a sledujme další vývoj událostí. Hned večer po nešťastném pohřbu, tj. v neděli 29. května 1904 byly konány bohoslužby v domě pana Jungmanna č. 105/IV v dnešní

Nežárecké ulici a při nich bylo dohodnuto, že dne 19. června bude při veřejných bohoslužbách založena evangelická kazatelská stanice v J. Hradci, jež se stane jednou z kazatelských stanic evangelického sboru a.v. v Horních Dubenkách. Staršovstvo tohoto sboru i brněnský seniorát úmysl jindřichohradeckých schválily. Při slavnosti založení evangelické kazatelské stanice v J. Hradci měl kázání farář Pavel Ferdinand Lanštlák z Horních Dubenek na základě epištoly apoštola Pavla k Římanům, 1, 16. Po své řeči přečetl ze starého evangelického kancionálu píseň „Král věčný nás požehnej“. Autorem jejího textu je Kliment Ursin Bosák, jindřichohradecký utrakvistický kazatel ze 16. století, který se touto písní loučil se svými jindřichohradeckými posluchači. Tímto Lanštlákovým gestem se nově vzniklá kazatelská stanice přihlásila k tradicím české reformace v J. Hradci a symbolicky na ně navázala. Hned po slavnosti bylo konáno zasedání, jehož předmětem byla volba výboru nově vzniklé kazatelské stanice. Jeho předsedou se stal evangelický farář z Horních Dubenek Pavel F. Lanštlák. Náměstkem a zároveň pokladníkem výboru byl zvolen továrník Otto Jungmann a dalšími členy se stali obuvník František Doubrava, truhlářský mistr Vilém Plucar a tovární dělník František Lojka.

Aktem založení kazatelské stanice a volbou jejího výboru se J. Hradec začlenil do sítě evangelické církevní správy a stal se jednou ze tří (vedle Zahrádek a Počátek) tehdejších kazatelských stanic náležejících k evangelickému sboru a.v. v Horních Dubenkách. Horní Dubenky i se svými kazatelskými stanicemi příslušely tehdy evangelickou církevní správou k moravskoslezské superintendenci a.v.

Na prvním zasedání výboru kazatelské stanice v J. Hradci o deset dní později dne 29. června 1904 bylo usneseno pronajmout a upravit k bohoslužebným účelům místnost v již zmiňovaném domě pana Otty Jungmanna. V zápise z prvního zasedání výboru nacházíme také jména čtrnácti osob, které přestoupily do nově vzniklé evangelické kazatelské stanice z církve katolické. Kromě nám již známého Antonína Brože, obchodníka v J. Hradci, se jedná vesměs o řemeslníky a dělníky narozené v J. Hradci a okolí a jejich rodinné příslušníky. Přistoupil jsou nejčastěji ve věku mezi 30-50 lety, ale je mezi nimi též jedno dítě, dvouletý Emil Frühauf, syn dělníka Ferdinanda Frühaufa, hlásícího se též k evangelické církvi. U jednoho z nově přistupujících, Františka Šimánka, nacházíme v knize přístupů ve sborovém archivu poznámku, že je reformovaný.

Všechny tyto osoby byly slavnostně přijaty do evangelické církve a.v. při veřejných bohoslužbách pořádaných k oslavě památky M. Jana Husa dne 17. července 1904 o třetí hodině odpoledne na dvoře domu pana Jungmanna č. 105/IV v Nežárecké ulici. O tom čteme v *Evanjelickém církevníku, časopise věnovaném zájmům české a slovenské evanjelické církve a.v.*, následující zprávu: „Byly to památné bohoslužby pod širým nebem ve dvoře domu páně Jungmannově odbývané za obrovského účastenství obyvatelstva všech vyznání města i z dalekého okolí. Dvůr i průjezd domu byl přeplněn. I na ulici stáli lidé. Ano, i na střechách sousedních domů. Dvůr byl dovednou rukou důstojně vyzdoben. Byl tu postaven oltář i kazatelna. nad oltářem byly umístěny obrazy Husa i Luthera. Zúčastnili se tři faráři: hornodubenecký, velkolhotecký a humpolecký, jejichž proslovy střídaly se s nábožným zpěvem. Po liturgii vykonané panem farářem Lanštlákem, proslovil pan farář Cohorna kázání o Husově reformaci z ep. Žid. 13, 7. Po kázání následovala velmi důkladná a poutavá přednáška pana faráře Václavíka o předchůdcích reformace. Po ní byli přestupující dojemnými slovy od pana faráře Lanštláka pozdraveni a do lůna naší evanjelické církve a.v. přijati a byla jim podána pod obojí svatá večere Páně. Památné bohoslužby byly uzavřeny nadšeným zpěvem: *Chraň nás, Pane, bez přestání při tom augsburském vyznání.*“

Přestupové hnutí ovšem vyvolalo reakci a bylo proti němu bojováno z kazatelen katolických kostelů v J. Hradci i v okolí. Aktivní byl zejména již zmíněný jindřichohradecký probošt dr. Alois Jiráček. O nedělích mezi 22. lednem a 26. únorem 1905 se nekonaly pravidelné odpolední přednášky ve spolku katolických tovaryšů v J. Hradci, ale místo nich bylo obecenstvo zvláštním oběžníkem zváno k přednáškám pořádaným v jindřichohradeckém proboštském chrámu. Posluchači v nich byli poučeni zejména o kacířství Husově a Lutherově a nechyběly ani výpady proti současné evangelické církvi. Hlavním účelem bylo ovšem varovat katolické věřící před případným odpadlictvím. Jindřichohradecká evangelická kazatelská stanice reagovala na proboštovy útoky vydáním brožury *Odpověď na přednášky veledůstojného pána papežského preláta, monsignora, doktora bohosloví, Aloise Jiráka, t. č. probošta v Jindřichově Hradci.*

I některé reakce ze strany katolických spoluobčanů ukazují na to, že doby ekumenické spolupráce byly ještě v nedohlednu. Tak např. obchod střížním zbožím přestoupilého pana Antonína Brože byl

bojkotován, takže jeho tržby klesly načas z obvyklých 40 korun na 2 koruny i méně. Jeho odezva nepostrádá z dnešního hlediska i určitou míru nechtěné komičnosti: ve výloze svého obchodu vystavil fotografie z Husovy slavnosti ze dne 17. července 1904 a opatřil je nápisy „Vždy vpřed, ani krok zpět“, „Pravda vítězí“, „Obětuj svůj život“. I ostatní přestupující byli vystaveni narážkám ze strany některých obyvatel Jindřichova Hradce. Dne 21. července, tedy několik dní po zmíněné Husově slavnosti vykřikoval jakýsi opilec s hloučkem výrostků pod okny provizorní modlitebny v Nežárecké ulici: „Tato okna musí být vytlučena.“ Výtržnost si vyžádala policejní zákrok. Rodící se evangelická kazatelská stanice byla také pomlouvána, že si své nové členy kupuje.

Ale objevili se i příznivci a sympatizanti, kteří chtěli jindřichohradeckým evangelíkům pomoci. Kazatelská stanice stála totiž před nelehkým úkolem. Byla jím stavba kostela.

První pomocnou ruku podal kazatelské stanici továrník Z. Singer. Nejen že přispěl na budoucí stavbu obnosem 100 korun, ale přenechal také již koncem roku 1904 jindřichohradeckým evangelíkům pozemek u městských sadů za pouhých 500 korun, což představovalo jednu třetinu odhadní ceny. Kupní smlouvu pro kazatelskou stanici pak zdarma vyhotovil advokát a spisovatel JUDr. Ed. Lederer, který se v záležitosti stavby angažoval i nadále. Počátkem r. 1905 se náklady na jednoduchou modlitebnu o jedné místnosti odhadují na 6.000 korun, ale jak uvidíme, stavba bude mít nakonec jinou podobu a rovněž náklady se zvýší více než dvojnásobně.

Do projektu totiž vstoupí postupně dva architekti: dnes i širší veřejnosti známý Jan Kotěra a karlínský architekt a stavitel Matěj Blecha. Oba zhotovili zdarma první nákresy stavby. V dubnu 1905 je kazatelské stanici zaslán náčrt Kotěrov. JUDr. Lederer, který kontakt s Kotěrou prostředkoval, píše v dopise z 18. dubna, že „*je to rozkošný návrh, který by byl okrasou města i církve Vaší*“. Cena 6.000-8.000 zlatých se však zdála vysoká a výbor kazatelské stanice se nakonec na svém zasedání dne 10. srpna 1905 rozhoduje pro návrh Blechův a žádá mateřský sbor v Horních Dubenkách, aby stavbu provedl. Na tomto místě bych ráda citovala z dopisu architekta Blechy ze dne 15. července 1905, v němž jindřichohradeckým popisuje vzhled budoucí modlitebny těmito slovy: „*Dovoluji si Vám zaslati náčrtek na zřízení modlitebny a spojených s ní vedlejších místností prozatímních. Modlitebna zřízena jest pro 250 osob a má výměry 88 m<sup>2</sup>. Mimo toho zaujímá kůr plochy 10,5 m<sup>2</sup>. Strop tvoří*

*střecha, čímž uspořeno značně na konstrukci stropní a místnosti přibude tím výšky a vzdušnosti. Úprava celku myšlena jest tak, aby střechy byly červené taškové, nároží kryté prejzy, omítka bílá hladká, zesilující pilíře z lomového kamene rovněž i sokl, dvěře cinobrově červené se zeleným okováním, věžička zelená. Vnitřek jednoduchý s pestrým vlysem poprsním, strop šalovaný v dřevitých barvách.*“

Srovnáme-li dnešní nám známou podobu kostela, vidíme na první pohled dvě výrazné odlišnosti – původní modlitebna měla hlavní vchod z boku mezi okny napravo od dnešního vstupu a postrádala apsidu, která byla dle návrhu architekta B. Bareše přistavena až v 50. letech 20. století.

Ale vraťme se do r. 1905. Po schválení Blechova nákresu stavební komisí v J. Hradci dne 29. srpna i městskou radou dne 23. září 1905 byla stavba rozhodnutím výboru kazatelské stanice zadána dne 19. listopadu téhož roku jindřichohradeckému staviteli Františkovi Černému. Poté co byly stavební plány schváleny i Vrchní církevní radou ve Vídni byla s Františkem Černým dne 7. března 1906 sepsána stavební smlouva, v níž se stavitel zavazuje provést stavbu až na klíč nejdéle do 15. září téhož roku, a to spolu se studnou 10 metrů hlubokou. Rozpočet včetně přístavby prvního poschodí, kde měl být vikářský byt, činil nakonec 14.900 korun. Se stavbou se začalo hned následující den po sepsání stavební smlouvy, a to kopáním již zmíněné studně.

V pěknou slunečnou neděli dne 29. dubna 1906 se konala slavnost posvěcení základního kamene k nové modlitebně. Shromáždilo se k ní několik set lidí. Slavnostní řeč měl farář Pavel Lanštják na základě Žalmu 118, 23. Do základního kamene byly kromě zakládací listiny a bible vloženy i některé dobové tisky a fotografie upomínající na přestupové hnutí v J. Hradci v r. 1904.

V listině vložené do základního kamene je uvedeno, že kazatelská stanice má v J. Hradci a okolí již 102 duší. I když tento početní nárůst evangelíků byl jedním z hlavních důvodů stavby, jistě by ji nebylo možné realizovat bez finanční pomoci z ostatních evangelických sborů a zejména bez peněžního daru Gustav-Adolfského spolku ve Šlesvicku-Holštýnsku. Do historie sboru se zapsali i jindřichohradečtí katoličtí manželé Třebičtí, zřizovatelé nadace Václava a Antonie Třebických, což byl fond ve výši 5.000 korun, jehož úroky měly být užívány k podpoře evangelické kazatelské stanice v J. Hradci a jejích potřebných chudých členů. Na přání paní Antonie Třebické byla také počátkem června 1906 zadána stavba

pětirejstříkových varhan panu Josefu Vobrubovi z Počátek za celkovou sumu 1010 korun, přičemž 800 korun darovala právě paní Třebická.

Před dostavbou a otevřením modlitebny bylo třeba v průběhu jara a léta 1906 vyřešit ještě některé praktické věci, jimiž se zabýval výbor kazatelské stanice. V protokolu ze zasedání dne 15. července se dozvídáme, že byl řádnou volbou vybrán kostelník pan Vojtěch Průcha. Vedle závazku řádného křesťanského života jeho i celé jeho rodiny je mu uložena řada dalších povinností: jednak starost o dobrý stav modlitebny i cest k ní vedoucích a dále povinnosti vykonávané při bohoslužbách a biblických hodinách, což znamenalo – zastávat funkci zvoníka, šlapat měchy u varhan, otvírat a zavírat modlitebnu, označovat písně na tabulky, přikrývat stůl Páně a kazatelnu, opatřovat chléb a víno k večeři Páně, zavěšovat pokladničky, zametat a větrat modlitebnu, v zimě nejméně tři hodiny před bohoslužbami zatápet a oheň udržovat. Dále v zápise stojí, že nebude-li do J. Hradce povolán vikář, má kostelník duchovním správcům, kteří do Hradce za účelem bohoslužeb zavítají, v ústřety přicházeti a též, budou-li si to přát, je na dráhu vyprovázeti. Za své služby mohl pak kostelník bezplatně užívat byt o dvou místnostech a jednu třetinu sklepa. O tom, že se budova modlitebny nacházela již na samém okraji města, svědčí uvedený fakt, že kostelník má též nárok na užívání jedné třetiny pole za modlitebnou se nalézajícího.

Další rozhodnutí výboru kazatelské stanice pochází ze dne 8. srpna 1906, kdy bylo usneseno, že se dá nade dveře do modlitebny odznak bible s kalichem a nápisem „Myť kážeme Krista ukřižovaného I Kor. 1, 23“.

Odradem toho, že jindřichohradecká modlitebna patřila tehdy k evangelické církvi a.v. je též rozhodnutí výboru z 29. dubna 1906 o nutnosti zakoupit oltářní obraz. Měl jím být obraz Liškův „Kristus v zahradě Getsemane“ a dle usnesení výboru měl být objednan a zakoupen v Prešpurku (Bratislavě) za 28 zlatých.

A pak se již přiblížil den, který byl završením předcházejícího takřka dvouletého úsilí. Stavba modlitebny byla včas dokončena, a tak mohl výbor jindřichohradecké kazatelské stanice rozeslat dne 8. září oznámení, že „stavba evangelické modlitebny v J. Hradci je s pomocí Boží ukončena a bude, dá-li Pán, dne 28. září 1906 svému účelu slavnostně odevzdána.“

(Pozn.: 28. září r. 1906 připadalo sice na pátek, ale je třeba si uvědomit, že to byl rovněž významný římskokatolický svátek. Ostatně i bohoslužby,

pořádané od založení kazatelské stanice, se konávaly jednou za měsíc, a to zpravidla právě na římskokatolický svátek.)

Slavnost otevření modlitebny proběhla za jasného podzimního dne a byla významnou událostí nejen pro kazatelskou stanici, ale i pro město J. Hradec. Svědčí o tom hojná účast veřejnosti i následné oslavy, které trvaly až do večera.

*Jihočeský obzor, neodvislý časopis věnovaný národním, kulturním a národohospodářským zájmům českého jihu a jihovýchodu o této události podal dne 12. října obšírnou zprávu, z níž cituji: „S nemalou pozorností sledovalo obyvatelstvo našeho města stavbu evangelické modlitebny. Týden před svěcením mluvilo se nejvíce o tomto kostelíku, dostalť skoro každý jindřichohradecký občan tištěné pozvání ku slavnosti svěcení. V Hradci mají evangelíci víc přátel než nepřátel a vychází se každému jejich hnutí s velikou ochotou ustríc. 28. září shromáždilo se po 2 hod. odpo. evangelické duchovenstvo, 8 farářů, ve staré modlitebně, v domě pana O. Jungmanna, na Nežárce, a šlo průvodem k nové modlitebně, kde čekalo již veliké množství účastníků. Zastoupeny byly při této slavnosti veškeré úřady, c.k. okresní hejtmanství, městská rada se starostou p. drem. Naxerou v čele, c. a. k. důstojnictvo a četné spolky. Půvabný pohled poskytovala slavnostně okrášlená nová ona modlitebna, před níž zřízeny byly 2 tribuny. Po zpěvu dvou veršů z písně: „Kdo poznal mysl Páně?“ odevzdala s krátkým proslovem sl. Irma Jungmannova klíč superintendentnímu náměstkovi p. faráři Ferdinandu Hrejsovi z Prahy. Ujav se slova promluvil pan náměstek k celému shromáždění o minulosti lidu českého a jeho dřívějším evangelickém smýšlení. Po jeho mohutné řeči, která zanechala dojem úchvatný, odevzdal klíč hornodubeneckému, v Hradci dobře známému, panu faráři Lanštjákovi, jenž jím ve jménu nejsvětější Trojice otevřel dveře modlitebny, která za znění varhan rychle se plnila. Souběžně s výkony uvnitř modlitebny konaly se i před modlitebnou obřady. Uvnitř i venku bylo nejprve zpíváno. Uvnitř modlitebny vykonal liturgii p. f. Lanštják, po této následovala světící řeč pana sup. náměstka Hrejsy. Po opětovém zpěvu vstoupil na kazatelnu slavnostní řečník p. farář Cohorna z Humpolce. Svému přímo úchvatnému kázání položil za základ slova ap. Pavla k Římanům I, 16. ... Mezitím vykonal venku hornodubenecký pan vikář, Viktor Pospíšil, liturgii a pan farář Václavík z Velké Lhoty slavnostní kázání, v němž předložil a mistrně zodpověděl*

otázku, potřebuje-li Bůh pro sebe chrámů aneb my lidi. Před opuštěním kaple byli účastníci fotografováni.“

O zakončení tohoto pro jindřichohradecké tak významného dne referuje i církevní časopis *Český evangelík, měsíčník prostonárodní věnovaný českému evangelickému lidu a.v.*, v němž čteme: „Večer v 6 hodin byla v sále na Střelnici všeobecná hostina, již se zúčastnili mnozí vítání hosté. Při této přečtené byly blahopřejné telegramy. ... O osmé hodině pak byl pořádán přátelský večírek, při němž o Husovi a jeho době a o Jednotě bratrské a posledním jejím biskupu Janu Amosu Komenském vděčně přijaté přednášky pronesli pp. faráři Cohorna a Václavík. Tyto dvě rozpravy pestře protkány byly nad míru vítanými a hlučným potleskem provázenými deklamacemi, hudebními a pěveckými produkcemi, o něž největší zásluhu si získala sl. Vlasta Třebická. Teprv po půlnoci rozcházeli se přečetní naši hosté.“

Kazatelská stanice v J. Hradci se tedy mohla těšit z nové modlitebny, nikoliv však z časté přítomnosti duchovního pastýře. Až do r. 1909 zůstalo vše při starém – české bohoslužby byly konány jednou měsíčně. Hovořím-li o českých bohoslužbách, musím se zmínit o skutečnosti, že koncem r. 1908 požádalo vojenské velitelství v J. Hradci o povolení konat v modlitebně bohoslužby v německém jazyce pro německé evangelíky jindřichohradecké posádky. Výbor kazatelské stanice žádosti vyhověl. Tyto bohoslužby pak od r. 1909 probíhaly po několik let, kdy je jedenkrát měsíčně vykonával vikář Giese z Jihlavy.

V lednu r. 1908 byl v kazatelské stanici zřízen místní spolek Evangelické matice, jehož vzdělávací a osvětová činnost, prezentovaná hlavně četnými přednáškami, se rozvinula zejména po příchodu mladého vikáře Alexandra Winklera, který do J. Hradce nastoupil v červenci r. 1909. Byl zvolen vikářem pro jihočeskou diasporu se sídlem v J. Hradci a instalován 14. srpna 1910 superintendentem Františkem Trnkou. Byla to od 16. století první instalace nekatolického duchovního správce v J. Hradci a proběhla slavnostně za účasti zástupců státních i samosprávných úřadů. Winklerova přítomnost byla pro kazatelskou stanici přínosem, zvedla se i účast na bohoslužbách konaných nyní jedenkrát za dva týdny. Výroční zpráva kazatelské stanice v J. Hradci za rok 1910 uvádí následující údaje: „V obvodu kazatelské stanice narodily se v uplynulém roce 4 dívky, zemřely 3 osoby, k stavu manželskému oddány byly 2 páry. K církvi přistoupilo 7 osob, odstoupila jedna. Počet duší obnáší koncem roku 193. Návštěva služeb Božích je uspokojivá.“

*České služby Boží navštěvuje 40-60 osob, německé asi 20 osob. Taktéž biblické hodiny těší se pěknému účastenství. Evangelická Matice konala mimo prázdniny každý měsíc své schůze s přednáškami spojené. Bývá i účast jinověrců.“*

Rok 1911, v němž se 26. března konala v kazatelské stanici první confirmace, je však zároveň rokem, v němž z J. Hradce vikář Winkler odchází. V následujících letech až do r. 1916 spravuje kazatelskou stanici opět farář Pavel Lanštják z Horních Dubenek s pomocí svého syna Kristiána, který pak působí v J. Hradci jako vikář v letech 1916-1919. Do tohoto období spadá zlomový rok 1918, který vedle zásadních změn politických reprezentovaných rozpadem rakousko-uherské monarchie a vznikem samostatné ČSR, přinesl i důležitý obrat v organizaci evangelických církví v Čechách a na Moravě.

V tomto směru leccos naznačila i manifestační schůze jihočeských evangelíků, která se konala dne 25. srpna 1918 právě v modlitebně evangelické kazatelské stanice v J. Hradci. O této akci referovaly četné noviny. Za všechny citujme z listu *Venkov, ústředního listu České strany agrární*, který pod titulem „Rozumný čin českých evangelíků“ píše dne 23. srpna 1918 následovně: „Na příští neděli svolána jest do J. Hradce manifestační schůze všech evangelíků jihočeských. Jednáno bude o sloučení všech evangelických korporací v jedinou obec Českých bratří a připojení se k Jeronýmově jednotě na místě dosavadního spojení se spolkem Gustava Adolfa.“

Ke zde zmíněnému sloučení evangelických církví vskutku došlo a je známou skutečností, že se tak stalo ještě r. 1918 na prosincovém generálním sněmu zástupců obou evangelických církví a. i h.v., čímž vznikla Českobratrská církev evangelická. Od té doby se čas samozřejmě nezastavil a změnami prošel i Českobratrský evangelický sbor v J. Hradci. To by bylo ovšem téma na dlouhé povídání a na samostatnou přednášku.

O jedné věci bych se přesto zmínila podrobněji, a tou je sporné datum vzniku samostatného sboru. V dosavadní literatuře se totiž objevují dva letopočty, a sice roky 1921 (viz letošní 85. výročí) i 1922. K tomu lze říci na základě práce s archivními prameny asi toto: V době založení Českobratrské církve evangelické byl Jindřichův Hradec ještě kazatelskou stanicí českobratrského evangelického sboru v Horních Dubenkách. Hornodubenečtí se sice v květnu 1920 usnesli propustit jindřichohradeckou kazatelskou stanici ze svého svazku za účelem vytvoření budoucího samostatného sboru, ale k úřednímu uznání

samostatnosti vedla ještě dlouhá, takřka dva roky trvající cesta. Ve schematismu ČCE otištěném v *Kalendáři českobratrském za rok 1922* je Jindřichův Hradec uveden stále jako kazatelská stanice Horních Dubenek, tentokrát již ve vsetínském seniorátu ČCE. I když hradečtí nazývají v protokolech ze zasedání své zástupce staršovstvem, v zápise ze dne 24. února 1922 stále ještě čekají na vyřízení své žádosti o osamostatnění. V té době byla jejich žádost zaslána moravskou superintendencí z Brna zemské politické správě v Praze. A tak se až z protokolu ze dne 8. března 1922 dovídáme, že vikář Leopold Hrbata působící tehdy v J. Hradci předčítal v zasedání staršovstva dopis dr. Ferdinanda Hrejsy, bývalého superintendenta Východní superintendence a.v. v Čechách, že „*samostatnost jindřichohradeckého sboru je konečně schválena a toto rozhodnutí bude synodním výborem instanční cestou odesláno*“. Dne 2. dubna 1922 zvolil sbor své první staršovstvo a též svého prvního faráře, jímž se stal dosavadní vikář Leopold Hrbata. Jako první kurátor sboru působil v letech 1922-1924 Václav Dvořák. Novou situaci nalezneme potvrzenou i v církevním schematismu, kdy je Jindřichův Hradec v již zde zmiňovaném *Kalendáři českobratrském*, tentokrát pro rok 1923, poprvé uveden jako samostatný sbor s kazatelskými stanicemi Žirovnicí, Novým Etinkem a Kamenicí nad Lipou, a to v seniorátě německobrodském. Za rok ustavení samostatného českobratrského evangelického sboru v J. Hradci je proto třeba považovat rok 1922 a nikoliv dosud někdy mylně udávaný rok 1921.

Vím, že mi zde naslouchají zajisté i pamětníci, kteří by mohli k tématu historie sboru v posledních desetiletích řadu věcí říci sami. Navíc jsou dějiny samostatného sboru a zvláště působení jeho farářů dobře popsány v již zmíněné brožuře, kterou sbor letos vydal pod názvem *Českobratrská církev evangelická v Jindřichově Hradci. 1906-2006. 85 let samostatného sboru. 100 let kostela*.

Přesto bych snad pro méně zasvěcené doplnila pár vět. Do života sboru zasáhly výrazně dvě události spjaté s politickými dějinami této země. Bylo to jednak přestupové hnutí ovlivněné ve dvacátých letech ovzduším doby po vzniku samostatné republiky, jednak nastolení totalitního systému v r. 1948 a jím vyvíjený ideologický tlak na církev a jejich členy.

Co se týče přestupového hnutí, dobře jej ilustruje pár číselných údajů. Po vzniku republiky měla jindřichohradecká kazatelská stanice kolem 150 duší, zatímco v prvním roce existence samostatného sboru je to již 1100 duší. Nárůst členů sboru je tedy ve dvacátých letech nebývalý, i

když je třeba říci, že jednotlivci, kteří přistupovali do evangelické církve v J. Hradci v prvních letech existence kazatelské stanice, své rozhodnutí možná pečlivěji zvažovali. Ve sborové knize přístupů je v letech 1921-1922 zaznamenáno 291 nových jmen. V roce 1939 čítá sbor již 1384 duší.

Co se týče druhého fenoménu, totiž tlaku totalitního systému, ten vystavil sbor nelehké zkoušky a omezil jeho veřejné působení i možnost otevírání se okolnímu světu. Přesto však mnozí se sborem vytrvali.

Za dobu jeho samostatné existence se ve sboru vystříдалo celkem 8 farářů. Dovolte mi, abych je na tomto místě alespoň vyjmenovala. Mezi lety 1922-1928 to byli Leopold Hrbata, Vladimír Pokorný a Josef P. Pospíšil, později Bohumil Skalák (1929-1960), Cyril Horák (1960-1966), Zbyněk Honzal (1966-1987), Jan Blažek (1988-2001) a od září 2001 nynější duchovní správce David Balcar. Nejdéle ve sboru setrvali dva z nich. Bohumil Skalák, který zde působil 31 let, získal své teologické vzdělání na universitách v Praze, Basileji a v Cambridge. S jindřichohradeckým sborem, který v době jeho působení dosahuje největšího počtu členů, byl za dobu zde strávenou silně spjat. Jeho osoba však byla trnem v oku místnímu okresnímu církevnímu tajemníku, který mu v r. 1960 odňal státní souhlas k výkonu duchovenského povolání. V důsledku toho byl Bohumil Skalák donucen z J. Hradce odejít, a to na rodný Vsetín, kde pak vykonával dělnickou profesi ve Valašských dřevařských závodech. Dalším farářem dlouhodobě (21 let) působícím v J. Hradci byl Zbyněk Honzal, který dal do služeb sboru své výrazné výtvarné nadání. Za něj došlo v r. 1979 k rozsáhlé stavební rekonstrukci kostela, která probíhala za pomoci řady brigádníků a která přinesla i velké změny v interiéru modlitebny. Freska milosrdného samaritána v apsidě kostela, dílo Zbyňka Honzala, zůstává tak trvalou památkou na jeho působení ve sboru.

Co říci závěrem? Je zřejmé, že sbor, na jehož počátku stálo tolik obětavého úsilí, prošel svými lepšími i horšími časy. Zůstalo však společenství, které je dokladem kontinuity, díky níž je i dnešní jindřichohradecký českobratrský evangelický sbor spjat se svou mnohdy třeba již neuvědomovanou minulostí. Dodnes zaznívá v jeho kostele text jindřichohradeckého utrakvistického kazatele Klimenta Bosáka: *Král věčný nás požehnej požehnaním svatým a všechno nám dobré dej, chudým i bohatým*. Pokaždé, když jej zpívají, jsou jindřichohradečtí evangelíci spojeni obloukem času klenutým staletími se svým městem doby reformační.